

timistának lenni, de nem megy. A nyugalom ott fog el, ahol már minden mindegy.

WEÉRY IMRE

(*Magvető Kiadó, Bp., 2001. 1890 Ft*)

Pap Károly életműsorozatához

A töredék-életű Pap Károly életműve befogadásának és felfogásának még nem érkezett el az ideje – számolt be keserű tapasztalásáról 2001-ben a hét kötetbe gyűjtött opust gondozó Kőbányai János, amikor a sorozatot lezárva a Múlt és Jövő Kiadónál megjelent Lichtmann Tamás új monográfiája is arról a mártírsorsának homlokát szegező magyar prózaművésztől, aki a zsidó hagyományból és szellemből merített világot „magától értetődő természetességgel az egyetemes magyar irodalom fórumára vitte”. A tisztánlátásra és általában elanyagiasult világunk bálványozott „tartós” cikkeinél tartósabb szellemi értékekre – talán nem az áhított és végül el is nyert szabadság helyett – a mainál elszántabban szomjúhozó holnap nemzedékeknek azonban, biztos állítható, fogódzók lesznek az írói-emberi eszmélkedéshez sodró nyelvi erővel és a konok útkeresés indíttatásával, világirodalmi szinten alkotott remekművei. Mert remekműveknek tekin-

tette őket Móricz, Illyés, Németh László vagy Keresztury Dezso is.

A mindig az Úr orcája előtt az élőknek földjén jární akaró Pap Károly alkotásainak irodalmon túli kisugárzását feldolgozni holnap sem lesz kevésbé kényelmetlen, mint (első-sorban *Zsidó sebek és bűnök* című röpirata miatt) volt a maga idejében, amikor azonban művészet- és élet-szemléletének majdan olyan, ma merőben időszerűtlennek vélt minőségei, mint a morális és szociális érzékenység, küldetéstudat és fogékonyság a végső kérdésekre, újra helyet kérnek majd szívünkben és lelkünkben, a világunkat lakottá tenni igyekvő erők közt, és visszanyerjük, amit oly könnyelműen elvesztegettünk, de nem ment veszendőbe, mert, lám, akadt, aki hősiességében magánosságban önként letétbe vette.

Az igazságkereső – ezt a címet adta Pap Károlyról szóló könyvének Lichtmann Tamás, aki új alapokra helyezve írta újra huszoneve közzétett monográfiáját. A dosztojevszkiji ihletésűnek is emlegetett, legtöbbek által, jobbára érintőlegesen, Franz Kafkaéval rokonított életművet eszmekörökre bontva, a párhuzamos életrajzokra emlékeztető eljárással vizsgálja. Kockázatos eljárás egyfelől, s nem is csak Kafka metsző árnyéka miatt – a tudós szerzőtől természetesen távol áll egy „magyar Kafka” keresése –, hanem mert a körkörös szerkesztés óhatatlan ismétlésekhez vezet. Másrésztől sze-

rencés megoldás, mert az (igazságkereső) írásművészet valódi súlypontjaira összpontosítva meggyőzően ragadhatja meg tárgyát. Elemző összegzésre valójában egy kurta fejezet marad, a megformálás köréről szóló, a könyv így szokványos monográfia helyett kommentárrá válik és bevezetővé az életműben való jobb elmélyedéshez.

A Pap Károly-i üzenet ma oly korszerűtlennek ható magva – a művészet egyetlen méltó feladata, hogy megváltó tett legyen –nem évül el, mint ahogy maga a megváltás gesztusa sem kophat klipmutatvánnyá a látványosságok zsisbvásárán. Értékállandósága annál biztosabb, mert a mai olvasó hozzáolvashatja a Pilátus előtt álló Megváltó bulgakovi látomását, vagy mellérendelheti a „véletlen önfeláldozásnak” a világsikerű *Hairben* megfogalmazott példázatot – avagy belegondolhat például egy ugyancsak párhuzamos, de a holokauszt végzetén túlfutó írói életrajzba: Sinkó Ervinébe.

Egy év választja el kettejüket; gyermekkorában s jugoszláviai magyar zsidóként Sinkó ugyanazt a halmozott idegenséget élte meg, mint a soproni rabbiivadék. Mindketten eltávolodtak családi gyökereiktől, egyik is, másik is városparancsnok volt a Tanácsköztársaságban, bécsi emigrációba vetődtek, a Nyugat mindkettőjüket számon tartja, közli. A Don Quijote-i magányos öntudat élménye, a morális ér-

zékenység és a meghasonlottság Sinkót is a krisztianizmus felé hajtja.

Pap Károlyt végül elnyelte egy haláltábor. Sinkó előbb párizsi, moszkvai útjain keres tért elhivatottságtudatának, azután egy dalmáciai olasz táborból kikeveredve vállal közszerepet a titói Jugoszláviában, s lesz alapító tanszékvezetője az újvidéki magyar tanszéknek. Némiképp, távolról a Lukács Györgyéhez hasonló pályaképben lép énjé helyébe újfent a megváltó osztályeszme, nem a szeretet, a jóság, az alázatosság transzcendenciája, hanem a felvilágosult és világmozgató, a gyökerekre is örökösen gyanakvó. A sztálinizmussal szakító moszkvai naplójának kiadása később egyszerre dokumentálja csalódását és a kicsikart helyet a vonakodva vállalt világban.

A lelki-szellemi gyökereit oly szenvedélyesen kereső Pap Károly előtt aligha kínálkozott volna egyharmar hazatalálás magyar földön. Ott-honossága ma is: könyvkalitkányi. A nyelv azonban, amelyen mesterien írt, a művészet, amelyet létrehozott, miközben végezetül az ő szavával az „utolsó gettó”, az „utolsó lánc” – mégis a haza is, haza a magasban, amíg magyarul írnak és olvasnak emberek.

BOGNÁR ANTAL

*(Pap Károly életműsorozata hét
kötetben jelent meg a Múlt és Jövő
Kiadónál.)*